

Datum 2018-10-16

Till:

Finansmarknadsavdelningen, Bankenheten
Finansdepartementet

Fi2018/02359/B

fi.remissvar@regeringskansliet.se
fi.fma.b@regeringskansliet.se

Remissyttrande "Tryggad tillgång till kontanter" (SOU 2018:42)

Sveriges Konsumenter välkomnar de förslag som Riksdagskommittén nu lagt fram om att banker ska vara skyldiga att tillhandahålla rimlig tillgång till kontantjänster. Detta har vi och många av våra medlemsorganisationer arbetat för under lång tid och har med i *"En stark och hållbar konsumentpolitik - våra lösningar"* från 2018. Vi anser också att det är mycket glädjande - och talande - att den politiska enigheten är så stor i denna för konsumenterna så centrala fråga. Vi vill också hänvisa till ytterligare resonemang i vår nya rapport *"Framtidens betalningsmedel ur ett konsumentperspektiv"*.

Det är i alla konsumenters intresse att vi bevarar det enda icke-kommersiella betalningsmedlet som ett alternativ till de digitala kommersiella betalningsmedlen. Personer utan tillgång till viss teknik, internetuppkoppling, bankkonto eller betalkort är beroende av kontanter. Även personer utan internetvana eller personer med vissa funktionsvariationer föredrar ofta kontanter då de digitala tjänsterna inte är anpassade efter deras behov.

Tillgång till kontanter bör inte bara räknas i antal uttagsautomater. Som nämns i utredningen (SOU 2018:42) har antalet uttagsautomater minskat sedan 2011. Antalet uttagsautomater per invånare i Sverige är idag bland de allra lägsta i Europa. Men som utredningen visar har även tillgången till övriga kontantjänster minskat kraftigt, såsom handlares tillgång till dagskassahantering eller konsumenters tillgång till bankkontor som hanterar kontanter över disk. När insättning av kontanter försvåras drabbas konsumenter som använder kontanter både direkt, men också indirekt via många handlares försvårade omständigheter.

Vi anser det klokt att sanktionsavgiften som behandlas i kapitel 12 drabbar alla de större bankerna kollektivt vid en målavvikelse, eftersom det uppmuntrar till samarbete och incitament att satsa på de delar av landet med störst brist på kontantjänster. Gällande sanktionsavgiften anser vi det mycket viktigt att den sätts till ett belopp som har en verklig

effektiv, preventiv effekt, samt att beloppet kan justeras kontinuerligt för att uppnå denna effekt. Vi saknar i utredningen en tydlig motivation av schablonbeloppet på 5 000 kr och hur detta belopp förhåller sig till de besparingar bankerna kan göra på att dra ner på kontantservicen. Vi vill också att schablonbeloppet ska kunna höjas vid behov.

Tillgången till kontanter är inte det samma som möjligheten att kunna *använda* kontanter. Den viktigaste kritiken från oss är att de föreslagna åtgärderna inte kommer räcka för att trygga möjligheten att kunna *betala* kontant. Enligt utredningen kommer åtgärderna endast bromsa och inte vända utvecklingen av minskad kontantanvändning. Utredningen framhåller också att åtgärderna ”inte nödvändigtvis är en tillräcklig åtgärd för att vända utvecklingen mot att allt färre handlare tar emot kontanta betalningar” (s. 151).

Sveriges Konsumenter vill att inte bara tillgången till kontanter ska säkras utan att kontanterna ska kunna användas. Med nuvarande utveckling och enligt handlares egna förutsägelser kommer fler och fler handlare och restauranger att sluta acceptera kontanter. Detta drabbar alla de människor som är i digitalt och ekonomiskt utanförskap, samt glesbygd och även samhällets motståndskraft mot kriser.

Ett krav på handlare och restauranger att ta emot kontanter måste dock göras på rätt sätt. Här borde vi lära av våra nordiska grannländer. Som nämns i utredningen är handlare i Danmark exempelvis tvungna att ta emot kontanter, men undantag har gjorts i vissa branscher för sena kvällar och nätter, för att minska rånrisken.

I Danmark är också kontantdistributionen mer reglerad då Danmarks Nationalbank sköter transporten av kontanter samt bestämmer var och till vilket pris värdebolag kan hämta ut kontanter för att distribuera vidare till näringsidkare och uthämningsställen. I Sverige däremot sköts kontanthantering i huvudsak av två privata bolag. Bankomat AB äger 60 procent av uthämningsställena och 100 procent av depåerna. Loomis AB sköter kontantdistributionen från fem av sex depåer (Nokas AB använder den sjunde) (s.91). Bankomat och Loomis kan därför sägas vara i monopolställning i sina respektive delar i kontantkedjan.

Att bättre reglera priserna hos depåerna och spridningen av depåer i landet, samt av kostnaderna för dagskassehantering och andra kontanttjänster som erbjuds av värdebolagen är ett sätt att göra det billigare för handlare och restauranger att hantera dagskassor (särskilt i glesbygden). Detta skulle också öka de ekonomiska incitamenten för handlare att ta emot kontanter. På samma sätt som bankernas priser för att hantera dagskassor föreslås regleras av PTS bör Bankomats och Loomis priser kunna regleras av en myndighet, då de förra båda i princip är i monopolställning i sina respektive marknader.

Om inte detta kan ske på ett tillfredsställande sätt bör Riksbanken eller staten ta över ansvaret över depåverksamheten och kontantdistributionen. Detta kan till exempel ske genom en upphandling med tydligare krav på redovisning av kostnader och en reglering av priser och spridning av depåer, och vid behov subventioner. I utredningen upprepas flera gånger fördelarna med statligt ansvar över denna verksamhet, men endast översyn, analysering och rapportering föreslås innefattas i detta ansvar. Att översyn, analysering och rapportering föreslås tydliggöras i lag är välkommet, men om inte spridningen av depåer, dess priser och kontanttransporterna kan konkurrensutsättas eller regleras behöver ansvaret för tjänsterna ges

till Riksbanken eller annan myndighet. Mycket av den existerande infrastrukturen borde i så fall kunna fortsätta användas fast under statligt ansvar.

För flera branscher såsom livsmedelsbranschen eller andra försäljare av vardagsvaror bör också krav kunna ställas på att ta emot kontantbetalningar, såsom gjorts i Danmark. Konkurrensfördelar ska inte kunna uppnås genom att sluta ta emot kontanter och därigenom försämra för en minoritet av konsumenter som redan har det svårt.

Genom en reglering av priser för kontantdistribution med inriktning på att sprida kostnaderna över landet eller statens eventuella övertagande av huvudansvaret, bör handlares kostnader för kontanthantering kunna hållas nere. Vid behov och med riktade insatser skulle också handlares kontanthantering kunna subventioneras av det offentliga. När detta är gjort borde krav kunna ställas på de flesta handlare och restauranger att ta emot kontantbetalningar (undantag av praktiska skäl som till exempel hantering av stora belopp för särskilda branscher eller företag kan göras). Bara då kan konsumenter känna sig trygga med att det lagliga icke-kommersiella betalningsmedlet kontanter faktiskt går att få tag på och att handla för.

Vår önskan är att, efter remisstidens utgång, denna fråga behandlas skyndsamt av regering och riksdag. Den utveckling vi ser idag är mycket alarmerande och förändringar brådskar.

Stockholm dag som ovan

Jan Bertoft
generalsekreterare